

A hétmillió B U D A P E S T

Ismeretes, hogy a lakáskérdés jelenleg egyik legégetőbb kérdésünk; s ez nemcsak nálunk van így, hanem szinte valamennyi európai országban. Azt is tapasztalhatjuk azonban, hogy e kérdés megoldására kormányunk egyre nagyobb súlyt fektet. Elegendő utalni 15 éves távlati lakásépítési tervünkre, mely arra hivatott, hogy a lakáskérdést alapjában megoldja, s amelynek szervezeti formáit, módjait és pénzügyi forrásait már most is igyekezünk fokozatosan kialakítani, illetve létrehozni.

A felszabadulás után jelentős változások történtek a lakásviszonyok tekintetében. A lakóépületekben okozott háborús károkat rövid idő alatt — a hároméves terv végére — sikerült helyreállítanunk, sőt már a helyreállítással egy időben javítottuk a lakáshelyzetet. A múlt által ránhagyott nyomortanyák és hírhedt telepek nagy részét megszüntettük. A lakáshelyzet javulását mutatja a lakbérek csökkenése is.

Az első ötéves terv alatt is jelentős eredmények születtek; a lakásgazdálkodást tervszerűvé tettük, a nagyobb lakóházakat állami tulaj-

donba vettük, egészségtelen településeket szüntettünk meg, munkásszállók és diákokotthonok hálózatát építettük ki. Eredményeink azonban e téren is nagyobbak lettek volna, ha elkerüljük a gazdaságpolitikában, a gazdasági vezetésben elkövetett hibákat. Így, az elért eredmények mellett is az ötéves terv alatt a lakásépítési terv nem teljesítése, a lakósűrűség emelkedése, a társbérletek és albérletek számának növekedése, a felújítási és karbantartási munkák elhanyagolása nyomja rá bélyegét a lakáshelyzet alakulására.

Ez az értékelés ötéves tervünknek különösen első három évére érvényes. 1953-tól kezdve ugyanis rátértünk a hibák fokozatos kijavítására. Ettől kezdve a lakásépítkezések terén határozott fejlődés ment végbe (melyet csupán az 1956-os ellenforradalom vetett vissza időlegesen). Jelentősen csökkent a lakósűrűség — mind a felszabadulás utáni, mind pedig az azt megelőző időszakokhoz viszonyítva. Általában minden vonatkozásban tapasztalható a lakáshelyzet folyamatos és fokozatos javulása.

Miért romlottak a fővárosi lakáskörülmények?

A lakáshelyzet általában kedvező alakulása természetesen nem jelenti, hogy nincsenek komoly nehézségek. Az egyik fontos és megoldásra váró

probléma jelenleg a fővárosi lakáshelyzet is.

Röviden összefoglalva: a fővárosban — ellentétben az országos

helyzettel — a lakáskörülmények mind a mai napig rosszabbodtak és a javulásnak egyelőre komolyabb

tünetei nem is láthatók.

A következő adatok szemléltetően bizonyítják ezt az állítást:

Év	100 lakásra jutó lakos		100 lakóhelyiségre jutó lakos	
	Országosan	Budapesten	Országosan	Budapesten
1941	382	368	253	234
1949	365	328	257	188
1954	372	351	263	237
1958	363	415	255	237

Önként adódik a lakosság természetes szaporulatának a vizsgálata. A főváros lakosságának természetes szaporulata azonban nem volt olyan nagyarányú, hogy ez önmagá-

ban véve az adott lakásépítési színvonal és lakásépítési ütem mellett a lakósűrűség növekedését okozta volna. Ezt különösen két mutatószámmal érzékelhetjük:

	1000 lakosra számított természetes szaporodás		Bp.-i természetes szap. az országos %-ában	100 épített lakásra eső természetes szap.	
	Országos	Budapest		Országos	Budapest
1950—1954			14,5	446	366
1955	11,5	5,1	8,5	357	130
1956	9,0	1,0	2,3	360	50
1957	6,4	— 0,1	— 0,4	124	—
1958	6,2	1,0	0,3	145	2

Ezekből az adatokból kitűnik a fővárosi természetes szaporodás igen alacsony arányszáma. Budapest az ország természetes szaporodásának csupán néhány százalékát adja (holott az ország lakosságának körülbelül 20 százaléka él Budapesten).

A táblázatból az is látható, hogy az épített lakások száma biztosítani tudta a lakosság természetes szaporulatának lakásszükségletét. A főváros lakosságának természetes szaporulatát tehát egyáltalán nem szükséges figyelembe venni a lakósűrűség növekedésének, s általában a lakáskörülmények rosszabbodásának okai között.

Budapesten a lakáskörülmények rosszabbodásának egyik alapvető oka: a lakosság számának rendkívül

nagymérvű és állandó növekedése.

Ez azonban nem a természetes szaporodás következménye. A bevándorlás ilyen nagyarányú növekedésével pedig a lakásépítés nem tud lépést tartani.

A felszabadulást követően, de különösen az első ötéves terv idejétől az ország gazdasági fejlődése rendkívül meggyorsult. Különösen érvényes ez Budapestre. S ez nemcsak az első ötéves terv alatt volt így, de napjainkban is tapasztalható, holott az ipar decentralizálása, elmaradottabb körzetek iparosítása, vidéki városaink fejlesztése stb. már néhány éve mint megoldandó feladat áll előttünk.

Budapest gazdasági fejlődését jellemzik a beruházások mutatói is.

Az összes Az ipari
beruházások aránya Budapesten
(Az országos %-ában)

1950—1954	22,8	20,2
1955	22,6	23,9
1956	25,6	23,9
1957	27,0	28,0
1958	33,7	29,8

Természetesen lényeges tényező az, hogy városaink közül azelőtt is Budapest volt a legfejlettebb, itt kapott helyet az ipar döntő része, s még 1949-ben is itt dolgozott az iparban és építőiparban foglalkoztatottak 52 százaléka; szociális és kulturális téren pedig ugyancsak az ország első és legfejlettebb városa volt.

A jelentős ipari fejlődés, az igaz-

gatási, szociális, kulturális és egyéb területek fejlődése azzal járt, hogy nagymértékben növekedett a munkahelyek száma; a munkalehetőségek Budapesten voltak a legnagyobbak. Ez erősen vonzotta a vidéki lakosságot a fővárosba.

A munkahelyek számának növekedését, s a fővárosban dolgozó ipari foglalkoztatottak arányát mutatják az alábbi adatok:

	Az állami iparban dolgozó munkások száma Budapesten (1000 fő)	Bp.-en dolgozó munkások és alkal- mazottak az állami ipar összes munkásai és alkalmazottai %-ában
1952	305	50,1
1955	325	47,3
1958	342	46,2

Lényegében tehát egészen a legutóbbi időkig az állami iparban foglalkoztatottaknak közel fele dolgozik Budapesten. Hivatalos adatok szerint a Budapestre költöző személyeknek is több mint a fele fizikai munkás.

Az első ötéves terv alatt a Budapestre való letelepedést rendelet korlátozta.

A korlátozás ellenére a főváros

lakossága 1950—54 között mintegy 210 ezer fővel gyarapodott, melyből a természetes szaporodás csupán 66 467 fő volt. A Budapestre való bevándorlás azonban különösen az utóbbi időben és a rendelet hatályon kívül helyezése után vált erőteljessé.

1955-től 1958-ig 385 600 bevándorlóval szaporodott Budapest lakossága és ma meghaladja a kétmilliót.

Összehasonlítás céljából álljanak itt néhány ország fővárosának népességre vonatkozó adatai

Az ország	Az ország fővárosának megnevezés	Időpont	A főváros lakossága az ország lakosságának %ában	A legnépesebb városok	
				megnevezése	lakossága az ország lakosságának %ában
Amerikai Egyesült Államok	Washington	1955	0,5	New York	4,9
				Chicago	2,2
				Los-Angeles	1,3
Ausztria	Bécs	1957	23,5		
Bulgária	Szófia	1956	8,4	Plovdiv	2,1
				Sztalin	1,6
Csehszlovákia	Prága	1956	7,4	Brnó ¹	2,3
				Bratiszlava ¹	1,8
				Ostrava ¹	1,5
Egyesült Királyság	London	1956	6,4 ²	Birmingham	2,2
				Liwerpool	1,5
Franciaország	Párizs	1954	6,6 ³	Marseille	1,5
				Lyon	1,1
Hollandia	Hága	1954	5,6	Amsterdam	8,1
				Rotterdam	6,7
India	Delhi	1956	0,3	Bombay ⁴	0,8
				Calcutta ⁴	0,7
				Madras ⁴	0,4
Kína	Peking	1953	0,5	Sanghai	1,0
				Shenyang	0,4
				Csunking	0,3
Lengyelország	Varsó	1957	3,7	Lodz ⁵	2,5
				Krakko ⁵	1,6
Olaszország	Róma	1955	3,7	Milano	2,8
				Nápoly	2,2
Románia	Bukarest	1956	7,2	Cluj	0,9
				Timisoára	0,8
Szovjetunió	Moszkva	1956	2,4	Leningrád ⁶	1,4
				Kiev	0,5
				Baku	0,5
Magyarország	Budapest	1958	20,3	Miskolc ⁷	1,4
				Debrecen ⁷	1,2

¹ 1954-ben

² Elővárosokkal 16,2 százalék

³ Elővárosokkal 14,0 százalék

⁴ 1951-ben

⁵ 1955-ben

⁶ Elővárosokkal 1,6 százalék

⁷ 1954-ben

A nagyfokú bevándorlás következtében a város lakossága jelentősen megnőtt (1950—58 között 28,4 százalékkal), ugyanakkor a lakosság növekedésében egyre kisebb szerepet játszik a természetes szaporulat (1950—54 között 31,7 százalék, 1955—58 között pedig csak 4,5 százalék), s egyre nagyobb a bevándorlás.

A főváros lakosságának ilyen nagyarányú és gyorsütemű növekedését — amint előbb említettük — az is elősegítette, hogy a főváros kulturális, egészségügyi stb. téren is jóval fejlettebb és ellátottabb volt többi városainknál — a községekről nem is szólva. S ez nem elhanyagolható szempont. Ugyanakkor Budapest ilyen irányú fejlődése továbbra is gyorsütemű volt.

	Budapesten, eszközölt kommunális és igazgatási beruházások az országos %-ában
1950—1954	24,6
1955	32,7
1956	36,8
1957	26,1
1958	30,1

A városok és városi lakosság növekedése törvényszerű és természetes jelenség minden országban — és különösen minden iparosodó országban. Ez a folyamat nálunk is állandóan végbemegy:

	Városi lakosság	Falusi aránya
1949	36,5	63,5
1954	40,0	60,0
1957	40,3	59,7

De nem mondható természetesen, még kevésbé törvényszerűnek az ország egy városának — a fővárosnak — ilyen nagymértékű növekedése. 1955—1958 között a falusi lakosság száma 628 595 fővel csökkent. Ennek 62 százaléka Budapestre költözött, s csupán 38 százaléka az ország többi városába.

Budapesten a nagyfokú bevándorlás következtében az 1000 lakosra jutó lakások száma folyamatosan csökkent. A mutató nagysága

1949. I. 1-én	294
1954. VII. 1-én	279
1958. XII. 31-én	241 volt.

Nem kapunk kedvezőbb képet, ha egy másik mutatót, az 1000 lakosra jutó épített lakások számát vizsgáljuk:

	Országosan	Budapesten
1950	2,6	2,7
1954	2,8	2,4
1955	3,2	4,0
1956	2,6	2,2
1957	5,3	5,2
1958	4,3	3,6

Ez azt bizonyítja, hogy a lakásépítés fokozatosan növekvő üteme sem képes a még gyorsabban növekvő fővárosi lakosság szükségletét kielégíteni. Ez nem is csodálatos, ha figyelembe vesszük, hogy a fővárosban van az ország lakásállományának 19 százaléka — s ez az arány 1956 óta nem változott; ugyanakkor az ország lakosságának 1956. I. hó 1-én 19,3 százaléka, 1959. I. hó 1-én pedig 21,3 százaléka lakott Budapesten.

A „túlnépesedés“ problémái

Minden alapunk megvan tehát arra, hogy Budapest túlnépesedéséről beszéljünk (bár a „túlnépesedés“ fogalma nem pontosan fejezi ki ezt a folyamatot, mely több tényező hatásának az eredménye, s nem egyszerűen természetes szaporodás útján előállott „túlnépesedést“ jelez).

A népességnek ilyen arányú növekedése nemcsak arra vezetett, hogy a fővárosban jelentős mértékben nőtt a lakások lakósűrűsége, hanem abban is kifejezésre jutott, hogy a családoknak lakás szerinti megoszlásában aránytalanságok keletkeztek. Sajnos csak a városokra vonatkozó adatok állnak rendelkezésünkre, de ez is megmutatja azt a tényt, mely szerint 1954-ben a 100 lakásra jutó családok száma Budapesten 102, a többi városokban pedig 99. Ez szintén a lakáskörülmények romlását mutatja, mely az egyirányú városbaáramlásból ered. Ugyanakkor feltehetően ez az itt említett aránytalanság tovább fokozódott. E mutató sűrítve fejezi ki az albérletet, ágybérletet és ágyrajárást, mely éppen úgy velejárója az aránytalanul nagy bevándorlásnak, mint más egyéb tényezők.

A hatalmas beruházások ellenére

a kommunális szolgáltatások nem tudnak lépést tartani a lakosság növekedésével.

1950—1958 között például a háztartási vízfogyasztás több mint 16 százalékkal, a háztartási gázfogyasztás pedig 61,3 százalékkal növekedett. Ebben nemcsak a hálózatfejlesztés játszott szerepet, hanem a lakosság növekedése is.

Kevés az általános iskola. Az 1950—51 és az 1957—58 tanév között a tanulócsoportok (osztályok) száma 36,1 százalékkal nőtt, ugyanakkor az osztálytermek száma csak 22 százalékkal.

1950—58 között a Fővárosi Villamosvasút és Autóbuszüzem járműállománya 27,4 százalékkal növekedett, ugyanakkor a szállított utasok száma 45,5 százalékkal.

1951-ben Budapesten az óvodai férőhelyeket csak 87,2 százalékában használták ki, 1958-ban pedig már 116,3 százalékra, ami már túlszűfolttságot jelent.

A példákat tovább lehetne sorolni. De az eddig felsoroltak bizonyítják, hogy a nagyfokú népességnövekedés nemcsak a lakáskörülmények terén, de az élet minden területén károsan érezteti hatását.

Súlyos teher a múlt öröksége

A budapesti lakásviszonyok alakulásában nagy szerepet játszott és játszik még ma is az a múltból ránkmaradt örökség, mely a lakásviszonyokat a felszabadulás előtt jellemezte.

A lakáskörülmények egyik jellemzője a zsúfolttság volt, különö-

sen a szegényebb néprétegek, a munkások esetében. 1930-ban például Budapesten átlagban 100 szobára 213 fő jutott, ugyanakkor a csak konyhánból álló lakásokra 301, az egyszobás lakásokra 348 fő, a háromszobás lakásokra pedig csupán 145! Ugyanakkor az

ipari munkásoknak 85,2 százaléka csak konyhából álló és egyszobakonyhás lakásban lakott. 1941-ben a fővárosban egy szobában negyedmagával lakott 136 800 ember, ötödmagával 80 300, hatodmagával 46 800, s ennél is többemagával 63 300 ember.

Jellemző továbbá, hogy a lakberek rendkívül magasak voltak, egy munkás keresetének körülbelül egyharmadát tették ki. Emiatt sok család kénytelen volt lakását más családdal megosztani: rendkívül elterjedt volt az albérlet és ágyrajárás. 1941-ben például a fővárosi lakásoknak mintegy egynegyed részében volt albérlő és ágyrajáró, s ezek száma 189 ezer volt, vagyis minden nyolcadik ember albérlő vagy ágyrajáró volt.

Ismeretes, hogy a fővárost egész nyomortanya övezet vette körül. De a város belterületén is szép számmal voltak szükséglakások. S ezek száma egyre nőtt. 1930-ban például a nyilvántartott szükséglakások száma (az úgynevezett egyéb bérlemény) 41 625, 1941-ben pedig 49 472. Csak néhány az ismertebbek közül: budafoki barlanglakások, kelenföldi Bibic-telep, sashalmi baraktelep, albertfalvi Jeruzsálem telep, pesterzsébeti nyomortelep, Hangya-telep, Illatos út, Mária-Váléria-telep, Augusztá-telep, Százados-úti öllakások, Bocskai-úti baraklakások, ferencvárosi földbevált odúk stb.

Ezek kis részének maradványait még ma is láthatjuk, de azt is láthatjuk, hogy mekkora erőfeszítésbe került és kerül államunknak ezek megszüntetése, a külső munkáslakta körzetek elhanyagoltságának foko-

zatos felszámolása, s lakóik életkörülményeinek folyamatos javítása.

De örökségbe kaptuk a múlttól azt a gazdasági struktúrát is, melyben Budapesten koncentráldott az ipar, kereskedelem rendkívül magas hányada, az egészségügyi, szociális, kulturális intézmények nagy része stb. Példaként álljanak a következő számok a mai értelemben vett Budapest területére vonatkoztatva:

	1930	1938
Bp-en települt gyáripari üzemek ¹ az ország gyáripari üzemének $\frac{0}{0}$ -ában	59,2	62,0
Az itt foglalkoztatott segédszemélyzet ² az országos létszám $\frac{0}{0}$ -ában	59,6	66,4

¹ A felszabadulás előtti statisztikában gyáripari üzem alatt a 20-nál több munkást foglalkoztató ipari vállalatot értették.

² Segédszemélyzet = munkás (az önállóak és tisztviselők mellett harmadik kategória).

Vagyis közvetlenül a második világháború előtt a magyar ipar kétharmada Budapesten összpontosult. S itt volt az ipari termékek értékesítésének fő piaca is. 1930-ban például az ipari termékek 45,2 százalékát értékesítették Budapesten.

Ezek a hiányosságok és aránytalanságok pedig nem olyan jellemegek, melyeket máról holnapra gyökeresen meg lehetne szüntetni vagy változtatni. Sokat tettünk már eddig is e téren és még sokat kell tennünk a jövőben is.

Örököltük a pusztulást is, amely a második világháború alatt az országra zúdult. Itt is elsősorban a főváros szenvedte a legnagyobb károkat, így a lakóház-károkat is. Az

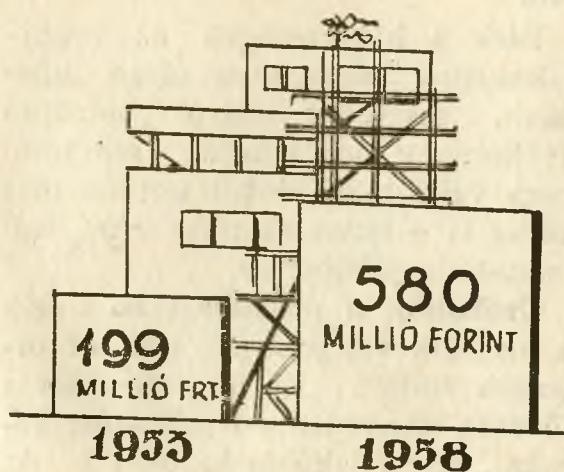
1941. évi lakóház-állománynak 84 százaléka károsodott, s ennek összege (1938. évi pengőben számítva) 1266,5 millió pengő. Míg az egy lakosra jutó épületkár Budapesten 1300 pengő volt, addig az ország többi területén 73 pengő.

S bár a helyreállítás üteme rendkívül gyors volt, s 1949. I. 1-ig a sérült lakóházaknak 95 százalékát helyreállították — ugyanakkor már kétezer új lakás is épült — mégis ez a kár is lényegesen befolyásolta lakáshelyzetünk alakulását. Még az ötéves terv alatt sem fejeztük be teljesen a romos lakóházak helyreállítását.

★

A lakáskörülmények rosszabodását eredményezte továbbá a **felújítási és karbantartási munkák elhanyagolása** is. 1953-ig alig folyt lakóház felújítás. Pedig Budapesten van a legtöbb régi lakóház. Az 1954. VII. 1-i lakásösszeírás adatai szerint a fővárosi lakóépületeknek 34 százaléka 1900 előtt épült és a 25 évesnél idősebb lakóépületek aránya

Felújításra és karbantartásra fordított összeg (millió forint)

közel 53 százalék. Ugyanakkor a lakóházak 35,7 százaléka tatarozásra szorult.

1953-tól kezdve a lakóházak felújítása lassanként megindult, majd egyre gyorsabb ütemben haladt.

	Teljesen felújított épületek száma (darab)	Részlegesen
1953	61	6803
1954	383	2589
1955	340	2589
1956	127	2080
1957	404	5168
1958	531	2102

Végül az 1956 októberében kirobbant ellenforradalmi események is befolyásolták a lakáshelyzetet — mégha időlegesen is. Az ellenforradalmi események következtében kárt szenvedett lakóházak száma 4811 (az összes lakóházaknak 3,5 százaléka), ebből megsemmisült 88 (1,8 százalék) és súlyosan megsérült 815 (16,9 százalék). Az összes sérült lakások száma 11 161. Vagyis a kárt szenvedett lakóházakban átlag 2,3 lakás sérült meg.

E károk csak időlegesen befolyásolták a lakáskörülményeket, mert a helyreállítási munkák üteme lehetővé tette a károk gyors helyreállítását (nem egészen egy év alatt — 1957 szeptember végére a kárt szenvedett épületeknek már 88 százalékát helyreállították), ezenkívül 1957-ben nagyarányú új építkezés folyt.

Ezek azok a fontosabb tényezők, amelyek a budapesti lakáskörülmények kialakulására hatottak.

Milyen lehetőségeink vannak a lakáshiány felszámolására?

Mindenekelőtt szükséges a termelő ágazatok — és elsősorban az

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ

Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

1959 OKT

BELPOLITIKAI SZEMLE

ipar — további folyamatos és észszerű decentralizálása. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy nagyobb gondot kell fordítani vidéki városaink fejlesztésére: gazdasági, kulturális, egészségügyi, lakásépítési stb. téren.

A tizenöt éves lakásépítési tervben, s népgazdaságfejlesztési terveinkben is egyre inkább figyelembe veszik ezt a szempontot is. Az MSZMP Központi Bizottságának a második ötéves tervre vonatkozó irányelveiben olvashatjuk: „A népgazdaság fejlesztésének tervezésénél figyelembe kell venni a népgazdaság egyetemes érdekeivel együtt az ország egyes vidékeinek helyzetét is. Helyes ipartelepítéssel az iparilag elmaradott területeket, mindenekelőtt az Alföldet, fokozottan iparosítjuk. Ipartelepítési politikánkkal csökkenteni kell Budapest túlszűfoaltságát.”

Végül, de nem utolsó sorban, nagyarányú lakásépítkezési programot kell megvalósítanunk. Az MSZMP Központi Bizottságának irányelvei a második ötéves terv elkészítéséről a következőket tartalmazzák:

„Öt év alatt állami erőből, valamint állami támogatással és a lakosság megtakarításaiból a 15 éves lakásépítési terv részeként mintegy 250 000 lakást kell építeni. Ez idő alatt 5 milliárd forintot kell fordítani a lakóházak tatarozására és karbantartására. Az új lakások többségét ipari településeken, főleg pedig a városokban kell felépíteni.”

Minden feltétele megvan annak, hogy a terv végrehajtásával, ha még nem is véglegesen, de jelentősen megjavítsuk a fővárosi lakásvizonyokat.

Kacsnyák Ferenc